

СЕКЦІЯ 3

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.44:347.472

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ НА ТУРИСТИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ НА ПІДСТАВІ ЙОГО НЕНАЛЕЖНОГО ВИКОНАННЯ

Горецька Х.В., к. ю. н.,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Львівський торговельно-економічний університет

Статтю присвячено питанню правового регулювання розірвання договору на туристичне обслуговування на підставі його неналежного виконання. У статті розмежовано поняття розірвання та припинення договору, невиконання та неналежного виконання зобов'язання, розглянуто теоретичні засади формування правового регулювання договору на туристичне обслуговування, його місце в системі цивільно-правових договорів, а також подано аналіз підстав та умов, що призводять до неналежного виконання договору на туристичне обслуговування.

Ключові слова: договірні відносини, правове регулювання туристичних відносин, договір на туристичне обслуговування, розірвання договору на туристичне обслуговування, неналежне виконання договору на туристичне обслуговування.

Стаття посвячена вопросу правового регулирования расторжения договора на туристическое обслуживание на основании его ненадлежащего исполнения. В статье разграничены понятия расторжения и прекращения договора, невыполнения и ненадлежащего исполнения обязательства, а также рассмотрены теоретические основы формирования правового регулирования договора на туристическое обслуживание, его места в системе гражданско-правовых договоров, а также представлен анализ оснований и условий, приводящих к ненадлежащему исполнению договора на туристическое обслуживание.

Ключевые слова: договорные отношения, правовое регулирование туристических отношений, договор на туристическое обслуживание, расторжение договора на туристическое обслуживание, ненадлежащее исполнение договора на туристическое обслуживание.

Horetska Kh.V. LEGAL REGULATION TERMINATING THE CONTRACT FOR TRAVEL SERVICES BASED ON ITS IMPROPER PERFORMANCE

The article is devoted to the legal regulation of termination of the contract for travel services based on its improper performance. The article delineated the concept of termination and termination, failure and improper performance of obligations, and the theoretical basis for the formation of legal regulation of contract for travel services and its place in the system of civil contracts and presents an analysis of reasons and conditions that lead to improper performance of the contract for travel services.

Key words: contractual relations, legal regulation of tourism relations, contract for travel services, termination of the contract for travel services, inadequate performance of the contract for travel services.

Постановка проблеми. Питання правового регулювання договірних відносин у галузі надання туристичних послуг набули актуальності з розвитком вітчизняного туризму як однієї з ключових сфер реалізації ринкових механізмів в Україні. Організація туристичної діяльності базується виключно на договірних взаємовідносинах. Положення договору на туристичне обслуговування, визначені Законом України «Про туризм», регулюються водночас і Цивільним кодексом України, оскільки такий договір належить до групи договорів про надання послуг, що визначає і сам процес розвитку цивільних правовідносин, і його завершення шляхом належного виконання умов договору, зміну в цілому або окремих його положень, припинення договору без виконання чи в спосіб розірвання договору з підстав, що передбачені в договорі чи в зако-

ні. Захист інтересів споживачів туристичного продукту у випадку надання послуг неналежної якості забезпечується Законом України «Про захист прав споживачів», що покликаний задовольнити кінцеву мету, а саме реалізацію проголошеного ст. 45 Конституції України права на відпочинок, оскільки для туриста важливий не спосіб чи умови виконання зобов'язання щодо надання туристичних послуг, а його результат. Цим зумовлена актуальність та необхідність розгляду питань неналежного виконання договору на туристичне обслуговування, що сприятиме вдосконаленню та збільшенню ефективності надання туристичних послуг.

Стан дослідження. До основних чинників, що визначають становлення та функціонування туризму як галузі з надання послуг, належить сукупність загальних та спеціальних

факторів, таких як конкуренція, застосування новітніх технологій просування туристичного продукту, відповідна якість надання туристичних послуг, а також політичні й соціальні умови розвитку туристичного ринку. Дослідження відносин у сфері надання туристичних послуг знаходять свою актуальність в українській юридичній літературі, проте слід зазначити, що від часу прийняття Закону України «Про туризм» виникають жваві наукові дискусії стосовно визначення окремих понять та положень цього акту. Саме перспектива вдосконалення та більш детального вивчення окремих питань правового регулювання туристичної діяльності привертає значну увагу та знаходить своє відображення в працях та дослідженнях сучасних науковців, таких як: С.С. Алексєєв, М.І. Брагінський, Н.І. Волошин, М.М. Гудима, В.В. Луць, І.С. Канзафарова, М.П. Мальська, В.Ф. Кифяк та інших. Однак слід зазначити, що окремий аналіз неналежного виконання договору на туристичне обслуговування висвітлено науковцями недостатньо, про що свідчить неоднозначна судова практика щодо вирішення спорів, пов'язаних із відшкодуванням збитків за неналежне виконання договору на туристичне обслуговування, розірванням та зміною змісту такого договору, підстав звільнення від відповідальності.

Мета статті полягає в дослідженні та науковому співставленні теоретичних засад формування правового регулювання договору на туристичне обслуговування, його місця в системі цивільно-правових договорів, а також аналіз підстав та умов, що призводять до неналежного виконання договору на туристичне обслуговування.

Виклад основних положень. Будь-який цивільно-правовий договір є безперечно засобом реалізації правосуб'єктності учасників цивільних правовідносин. Загальновідомо, що договірні відносини суб'єктів цивільного права засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників виключають владне підпорядкування однієї сторони іншій та передбачають широку можливість визначення змісту договору, вибору оптимального варіанту реалізації суб'єктивних прав та виконання обов'язків, що забезпечується свободою договору. Складовою частиною свободи договору є право сторін на розірвання чи зміну умов договору, що, на думку М.І. Брагінського, передбачає «наділення сторін можливістю визначати долю договору», що саме ті «хто володіють правом з власної волі укласти договір, повинні бути так само вільні у питаннях про його розірвання» [3, с. 348]. Разом із тим ЦК України проголошує принцип обов'язковості виконання сторонами істотних умов договору (ст. 629), а також визначає наслідки, що спричиняють невиконання сторонами договору своїх обов'язків (глава 51) [14].

Поняття розірвання договору слід відмежовувати від поняття припинення договору, незважаючи на те, що обидва ці правові явища призводять до припинення існуючого зобов'язання сторін. Для розірвання договору необхідна наявність волевиявлення хоча

б однієї особи припинити існуюче договірне зобов'язання, а припинення договору можливе і за відсутності в стороні такої волі, наприклад смерть фізичної особи. Розірвання договору можливе лише до закінчення терміну його дії, тобто до моменту закінчення виконання сторонами договірних зобов'язань, а припинення – із закінченням терміну його дії, внаслідок належного його виконання. Підстави припинення договору тотожні підставам припинення цивільних зобов'язань. Під припиненням зобов'язання слід розуміти такий його стан, за якого в силу обставин, передбачених законом або договором, припиняють існувати суб'єктивні права та обов'язки, що становлять його зміст. Стаття 610 ЦК України містить норму-дефініцію, яка закріплює визначення поняття «порушення зобов'язання» [14]. Зобов'язання вважається порушеним у разі його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання). Таким чином, законодавець диференціює порушення зобов'язання на два види: невиконання та неналежне виконання. Неналежне виконання зобов'язання – це порушення умов, визначених змістом зобов'язання. При неналежному виконанні боржник виконує обов'язок, але з порушенням певних умов, які складають зміст договору або визначені законом. Отже, неналежне виконання – це виконання зобов'язання з певними недоліками. При неналежному виконанні зобов'язання може мати місце недодержання умов щодо кількості, якості, асортименту товару, якості виконаної роботи чи наданої послуги, розміру оплати, строку, способу або місця виконання тощо.

М. Василечко, досліджуючи туристичну послугу як об'єкт цивільних прав, виділяє одну з ключових ознак, що властива такого роду послугам, а саме: «мінливість якості» [4, с. 69]. Адже, наприклад, якість туристичних послуг узалежнюється від сезонності та географії, що може спричиняти додаткові та непередбачувані витрати. Зважаючи на такі особливості відносин, що спричиняють до укладення договору на туристичне обслуговування, виокремлюється низка обов'язкових чинників, що мають на меті забезпечення виконання договору, а значить, і запобігання розірвання такого договору з підстав його неналежного виконання. Насамперед, слід диференціювати суб'єктів виконання цього договору, а саме це: з одного боку, – турист, з іншого, – суб'єкти, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність. Згідно зі ст. 5 ЗУ «Про туризм» суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність, є: туристичні оператори, туристичні агенти; інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг, гіді-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу – фізичні особи, які проводять діяльність, пов'язану з туристичним супроводом; фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності та надають послуги з тимчасового розміщення

(проживання), харчування тощо [13]. Важливим є визначити, що є предметом договору на туристичне обслуговування, а саме: туристична послуга, необхідна для задоволення потреб туриста під час туристичної поїздки, що надається за загальною ціною й обов'язково включає перевезення або розміщення туриста. Таким чином, порушенням умов договору на туристичне обслуговування, що спричиняє неналежне його виконання, а отже є підставою його розірвання, стосовно предмету договору, є випадки, в яких послуга надана з певними недоліками. Під недоліками наданої послуги слід розуміти, що частково послуга надана, певна дія здійснена, тобто наявне реальне виконання зобов'язання, але належне виконання відсутнє, оскільки порушена вимога закону й умова договору про якість послуги [6, с. 7, 132]. Оскільки до договору на туристичне обслуговування застосовуються загальні положення договору про надання послуг, якщо інше не передбачено законом та не суперечить суті зобов'язання, то слід брати до уваги визначення недоліку за ст. 1 ЗУ «Про захист прав споживачів», де зазначено, що недолік – будь-яка невідповідність продукції вимогам нормативно-правових актів і нормативних документів, умовам договорів або вимогам, що пред'являються до неї, а також інформації про продукцію, наданій виробником (виконавцем, продавцем) [12].

Згідно з п. 3 ст. 10 цього ж закону в разі виявлення недоліків у виконаній роботі (наданій послугі) споживач має право на свій вибір вимагати: безоплатного усунення недоліків у виконаній роботі (наданій послугі) в розумний строк; відповідного зменшення ціни виконаної роботи (наданої послуги); безоплатного виготовлення іншої речі з такого ж матеріалу і такої ж якості чи повторного виконання роботи; відшкодування завданих збитків з усуненням недоліків виконаної роботи (наданої послуги) своїми силами чи із залученням третьої особи; реалізації інших прав, що передбачені чинним законодавством на день укладення відповідного договору [12].

Також згідно з п. 4 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів» турист вправі розірвати договір про надання туристичних послуг за наявності в послугі істотних недоліків [12].

При цьому під істотним недоліком послуги слід розуміти недолік, який робить неможливим чи недопустимим використання послуги відповідно до її цільового призначення, або який не може бути усунутий, або який проявляється після усунення, або для усунення якого потрібні великі витрати, або внаслідок якого споживач значною мірою позбавляється того, на що був вправі розраховувати при укладенні договору.

Наприклад, неможливість використання оплаченої туристичної послуги за призначенням може виникнути, коли турист просив туроператора уточнити деякі споживчі властивості послуги, що мають для нього важливе значення (наявність і умови регулярного транспортного сполучення між готелем і пляжем, можливість оренди автомобіля тощо.). Оплачуючи тур і не отримавши повної інфор-

мації по якомусь питанню, турист має право письмово (у договорі або іншому документі) встановити термін надання необхідної інформації. В іншому випадку турист може скористатися правом на розірвання договору та стягнення збитків за неналежне виконання зобов'язань із боку виконавця за даним договором у зв'язку з істотним недоліком.

Неналежне виконання договору є істотним порушенням цивільно-правового зобов'язання. Згідно з ч. 2 ст. 651 ЦК України істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала під час укладення договору [14]. Проте за таких умов може мати місце замкнуте коло взаємопов'язаних оціночних понять сторін договору. Саме тому розірвання договору в разі істотного порушення умов договору здійснюється в судовому порядку, тому судом повинно бути встановлено завдання шкоди, яка значною мірою позбавляє сторону договору того, на що вона розраховувала. Важливою підставою неналежного виконання договору на туристичне обслуговування є також недотримання строків надання туристичної послуги, зумовлених договором, адже згідно з п. 5 ч. 2 ст. 24 ЗУ «Про туризм» суб'єкти туристичної діяльності зобов'язані надавати туристичні послуги в обсягах та в терміни, обумовлені договором [13]. Виконання договору в строк передбачає його виконання саме в той термін, який вказаний у договорі.

У відповідності до ст. 654 ЦК України розірвання договору на туристичне обслуговування має відбуватись у письмовій формі, якщо інше не було встановлено договором [14].

Окремо слід зазначити, що неналежне виконання договору на туристичне обслуговування може бути спричинене низкою обставин чи фактів, що об'єктивно унеможливили виконання останнього. Під час розгляду справ про неналежність виконання договору на туристичне обслуговування у зв'язку з непереборною силою суди застосовують п. 6 ст. 10 ЗУ «Про захист прав споживачів», де зазначається, що виконавець не несе відповідальності за невиконання, прострочення виконання або інше неналежне виконання зобов'язання та недоліки у виконаних роботах або наданих послугах, якщо доведе, що вони виникли з вини самого споживача чи внаслідок дії непереборної сили [12].

Висновки. Надання туристичної послуги здійснюється в рамках правової конструкції відповідного договору. Договір на туристичне обслуговування належить до групи договорів про надання послуг. Договір є втіленням волі сторін, в умовах якого визначається зміст конкретних суб'єктивних прав і обов'язків як специфічної правової форми поведінки сторін, створюючи юридичний зв'язок між учасниками договору. Підстави, що спричиняють розірвання договору на туристичне обслуговування внаслідок неналежного його виконання, виникають внаслідок істотних порушень цивільно-правового зобов'язання сторонами договору чи внаслідок дій непереборної сили.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрамов В.В. Історія туризму / В.В. Абрамов, М.В. Тонкошкур. – Харків : Форт, 2010. – 286 с.
2. Алексеев С.С. Избранное / С.С. Алексеев. – М. : Статут, 2003. – 480 с.
3. Брагинский М.И. Договорное право : в 4 кн. / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – М. : Статут, 2002. – 848 с.
4. Василечко М. Послуга як об'єкт цивільних прав / М. Василечко // Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 квітня 2005 р.) – Острог, 2005. – С. 218–220.
5. Волошин Н.И. Правовое регулирование туристской деятельности / Н.И. Волошин. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 172 с.
6. Гудима М.М. Захист прав споживачів за договором про надання туристичних послуг : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / М.М. Гудима. – К., 2012. – 247 с.
7. Договірне право України. Загальна частина / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін. ; за ред. О.В. Дзери. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 896 с.
8. Канзафарова І.С. Теорія цивільно-правової відповідальності / І.С. Канзафарова. – Одеса : Астропринт, 2006. – 264 с.
9. Конституція України. Верховна Рада України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
10. Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності / В.В. Луць. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 560 с.
11. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу : навч. посібник / М.П. Мальська. – К. : Центр навч. літ., 2004. – 272 с.
12. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 30. – Ст. 379.
13. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241.
14. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

УДК 347.42+347.32+468

ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОРУКИ ТА МАЙНОВОЇ ПОРУКИ: ТЕОРІЯ ТА СУДОВА ПРАКТИКА

Карпенко Р.В., викладач
кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Статтю присвячено огляду й вирішенню актуальних питань судової практики, пов'язаних із застосуванням договору поруки. Проведено аналіз літератури, чинного цивільного законодавства України та практики його застосування. Виявлено помилки в застосуванні окремих норм законодавства, які регламентують відносини поруки, зокрема майнової, запропоновано авторське вирішення визначених питань.

Ключові слова: забезпечення виконання зобов'язання, порука, майнова порука, іпотека, застава, судова практика, припинення договору, спосіб забезпечення зобов'язання.

Статья посвящена обзору и решению актуальных вопросов судебной практики, связанных с применением договора поручительства. Проведен анализ литературы, действующего гражданского законодательства Украины и практики его применения. Выявлены ошибки в применении отдельных норм законодательства, регулирующих отношения поруки, а именно имущественной, предложено авторское решение определенных вопросов.

Ключевые слова: обеспечение исполнения обязательства, порука, имущественная порука, ипотека, застава, судебная практика, прекращение договора, способ обеспечения обязательств.

Karpenko R.V. PROBLEMS RESMIRANDA OF BORUCKI MINOWA BAIL: THE THEORY THAT SUDOVA PRACTICE

The article is devoted to review and address current issues of judicial practice relating to the application of the contract of guarantee. The publications of current civil legislation of Ukraine and its applied practice were analyzed. A number of mistakes in application of some legislation norms regulating surety relations, property in particular, were revealed. The author's solution the settle disuses suggested.

Key words: guarantee to discharge obligations, surety, property surety, mortgage, pledge/bond, court practice or jurisprudence, termination of the contract, method of ensuring obligations.

Постановка проблеми. Сучасна судова практика характеризується різноманітністю та має тенденцію до постійної зміни. Причин тому багато, а їх вивчення може бути предметом самостійного наукового дослідження. Між тим, аналізуючи деякі із сучасних правозастосувальних проблем, про які дискутують практики, можна дійти висновку, що деякі з них вже були вирішені на теоретичному рівні або цивілістична доктрина має певні напрацьовані, які слід враховувати у практичній діяльності. Таким чином, у багатьох випад-

ках вирішення проблемних питань залежить від рівня теоретичної підготовки правозастосувача та його обізнаності щодо результатів відповідних наукових досліджень.

Так, договір поруки та особливості його виконання стали предметом численних обговорень, роз'яснень та, через неоднакове застосування норм матеріального права, які його регламентують, – предметом перегляду Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого суду України (далі – ВССУ) з розгляду цивільних та кримінальних справ. Разом із